

Hrvatski sokol Osijek (članice)

Ženska gimnastika u sklopu Hrvatskog sokola

Kada je ženska gimnastika iz igre i zabave prešla u odnos opravdane, za život važne obuke, stvorilo se mnoštvo zdravstvenih, socijalnih i općih načela koja su omogućila da ženska gimnastika prijeđe iz ruku pojedinih, isprva rijetkih vježbačica, i postane masovna pojava.

Nakon I. svjetskog rata, gimnastička društva u Slavoniji obnavljaju svoj rad, skupljaju raznesene gimnastičke sprave i obnavljaju oštećene dvorane. Hrvatski sokol Osijek-Donji grad održao je svoju sjednicu 24. studenog 1918., na kojoj je odlučeno da se pokrene rad društva. Nakon toga su obnovljena i ostala društva u Slavoniji.

Nakon kraćih priprema, održana je 2. ožujka 1919., XI. redovita skupština Hrvatske sokolske župe Strossmayer. Za starješinu je izabran Franjo Papratović, za prvoga zamjenika Ivo Cepelić iz Osijeka, a za drugoga zamjenika Ljudevit Lorek iz Vinkovaca.

Promjenom društvenih odnosa, položaj i uloga žena u ovom dijelu Slavonije znatno su se izmijenili. U športskim djelatnostima u kojima su dominirali muškarci, postupno se povećava broj žena koje bilježe značajne uspjehe.

Emancipacija žene i njezina borba za ravnopravnost našle su punu afirmaciju posebno u gimnastici. Žene su kroz gimnastičko vježbanje isticale smisao za ljepotu, skladnost boja i

ritam pokreta, koje su njegovale kroz ples, glazbu, vježbe na spravama i estetsko uobličavanje pokreta.

Jedno od najagilnijih društava bio je Hrvatski sokol u Đakovu. Na njegovoj prvoj javnoj vježbi nakon rata, održanoj 21. travnja 1919., nastupile su i vježbačice ženskog pomlatka u vježbi sa zastavicama.

Uskoro je obnovljen ženski odjel, te ženski pomladak Hrvatskoga sokola u Vukovaru. Već 27. srpnja 1919. na održanoj javnoj vježbi u prostim vježbama nastupilo je 20 članica sokolica i 70 članova ženskog i muškog pomlatka.

Ubrzo dolazi i do ujedinjenja Sokola u mjestima nove Sokolske župe u Osijeku. Rad u Sokolskoj župi Osijek pomalo je napredovao, tako da je župa uspjela pripremiti slet Jugoslavenkog sokolskog saveza. II. pokrajinski slet održan je u Osijeku 28. - 30. srpnja 1921. Natjecanja za žene održana su u prostim vježbama odjela članica. Održana je također i javna vježba s velikim brojem vježbačica, djece i naraštajki u vježbovnim točkama. Nedovoljno uvježbani članovi i društva, sukobi unutar Jugoslavenkog sokolskog saveza i pojedinih župa te nedovoljno stručno pripremljen slet svih struktura, pokazao je niz problema.

Župa Osijek imala je krajem 1921. godine 11 društava sa 1366 članova. Od toga je bilo 73 članica vježbačica i 76 dje-

Piše: ŽELJKO IVELJIĆ

Fotografije: TOMISLAV KOS, DRŽAVNI ARHIV U OSIJEKU, MUZEJ SLAVONIJE OSIJEK, GRADSKI MUZEJ VUKOVAR I MUZEJ GRADA ILOKA

Promjenom društvenih odnosa, položaj i uloga žena u ovom dijelu Slavonije znatno su se izmijenili. U športskim djelatnostima u kojima su dominirali muškarci, postupno se povećava broj žena koje bilježe značajne uspjehe.

Proste vježbe Hrvatskih sokolica (gore)

Članice Hrvatske sokolske župe Hanuševe (lijevo)

vojka naraštajki. Vježbačice su obučavale i dvije trenerice.

Netrpeljivost između pojedinih članova utjecala je na rad društava, a očitovala se ponajprije u sitnim razmiricama i nesuglasicama između projugoslavenskih i hrvatsko orijentiranih članova te se javila sve veća podvojenost.

Iz tog razloga su hrvatski sokoli započeli bitku za izdvajanje iz jedinstvenih sokolskih društava i župa. Nakon priprema, 28. svibnja 1922. održana je utemeljiteljska glavna skupština Hrvatskog sokolskog saveza u Zagrebu, na kojoj je izabrano novo starješinstvo na čelu sa Lackom Križem.

Slavonske župe i pojedina društva oslabljeni nesudjelovanjem dijela hrvatskih članova, ipak su nastupile na I. jugoslavenskom sokolskom sletu, koji je bio održan od 12. do 15. kolovoza 1922.. u Ljubljani. U kategoriji članica nižeg razreda nastupila je Požega sa jednom vrstom, odnosno 7 natjecateljica, te Osijek sa dvije vrste i 13 natjecateljica. Osječanke su nastupile sa četiri natjecateljke u višem razredu u pojedinačnom natjecanju.

Sokolsko društvo u Đakovu priredilo je 8. rujna 1922. javnu vježbu i svečanu akademiju. Na njoj su sudjelovali i gosti iz Osijeka, Broda, Požege, Valpova, Vinkovaca i Vukovara. U prostim vježbama nastupile su i članice, te ženski naraštaj. Za istaknuti su bile vježbe članica na niskim ručama iz Osijeka.

Nakon obnavljanja Hrvatskog sokolskog saveza počele su se javljati trzavice i razdvajanja i u istočnoslavonskim društvima.

Obnoviteljska skupština Hrvatske sokolske župe Strossmayer

Zadnji su se iz jedinstvenih sokolskih društava i župa odvojili Osječki hrvatski sokoli i odlučili se priključiti Hrvatskom sokolskom savezu. Skupštine gornjogradskoga i donjogradskog Hrvatskog sokola u Osijeku održane su 28. rujna 1924. Za vodnicu gornjogradskog izabrana je Slava Kramarić, a donjogradskog Hrvatskog sokola u Osijeku Nada Bosutić.

Posebno je bilo značajno osposobljavanje žena trenera i njihovo uključivanje u obučavanje ženskih kategorija. U akciju

za ženske prednjake uključio se člancima i časopis Hrvatski sokol. U jednom od tekstova se navodi: „Važno je, da ženski odjeli imaju ženske prednjake, jer će ti znati naći na bolje razumijevanje vježbačica, a moći im lakše dati potrebne savjete o kultiviranju i njezi tijela, te savjete o mjesečnim promjenama s obzirom na tjelovježbu. To su naime pitanja, za koja treba pogotovo mnogo individualnosti, te se ne mogu u okviru ovog članka pretresti. Osim toga nastaju i dnevno se razvijaju nove i sve osobitije vrste ženske tjelovježbe, pa će učenje ovakvih vježbi, koje se od muških vježbi razlikuju, moći preuzeti mnogo lakše ženski učitelji i ženski prednjaci, koji će osim toga moći pogoditi i zgodniji izbor i trajanje vježbi, kako ne bi došlo do premorenosti i preopterećenja.“

Obnoviteljska skupština Hrvatske sokolske župe Strossmayerove održana je 24. svibnja 1925. u Osijeku. Ubrzo su u župu bila uključena hrvatska sokolska društva: Crnac, Čađavica, Čepin, Dalj, Donji Miholjac, Đakovo, Habjanovci, Kutjevo, Našice, Orahovica, Osijek Gornji i Donji grad, Petrijevc, Podgorač, Požega, Požega konjanički sokol, Radovanovci, Subotica, Široko Polje, Valpovo i Voćin. Brod, Brodska Varoš, Bukovlje, Cernik, Davor, Ilok, Kobaš, Lužani, Mitrovića, Nova Kapela Batrina, Nova Gradiška, Oriovac, Petrovaradin, Podvinje, Ruma, Sibinj, Slakovci, Štivilica, Vinkovci, Vrpolje, Vukovar, Vukovar Konjanički sokol i Županja.

Ubrzo su 12. srpnja 1925. u Osijeku, na prvoj župskoj javnoj vježbi održanoj nakon rata sudjelovale i žene. Osim domaćina Osijeka, sudjelovala su i društva iz Nove Gradiške, Iloka, Dalja, Orahovice, Donjeg Miholjca, Vinkovaca te gosti, Zagrebačko društvo Wilsonov trg. Na njemu je nastupilo 150 "sokolica" iz raznih župskih društava, a na kraju zagrebačke "sokolice" u vježbi s vijencima.

Prva natjecanja žena u Hrvatskom sokolskom savezu

Razvoj gimnastike pokazao je da su žene, koje su počele shvaćati važnost gimnastike, jednostavno počele primjenjivati vježbe muškaraca. Žene su emancipacijom htjele u svemu, pa tako i športu, biti ravnopravne muškarcima. Uskoro su međutim uvidjele pogrešku ovog načela - razlike su kod oba spola toliko različite, da je bilo nemoguće bez opasnosti nametnuti jednake gimnastičke vježbe.

U časopisu Hrvatski sokol se navodi: „Ženi treba toliko posebne i vlastite tjelovježbe, koliko je poseban i različit njezin anatomskei ustroj i fiziološko stanje, pa je zato potrebno govoriti o ženskoj tjelovježbi kao o nečem posebnom što je vrijedno naročite pažnje.“

Prvi put su se „sokolice“ natjecale u gimnastici na III. Hrvatskom svesokolskom sletu, koji je održan od 14. do 16.

kolovoza 1925. u Zagrebu. U sokolskim povorkama, ulicama Zagreba najviše pažnje su privukli „sokol“ u seljačkim narodnim nošnjama, a pogotovo seljakinje iz slavonskih društava.

Strossmayerovu župu predvodio je „seljački sokol“ iz Nove Gradiške, za njim „sokolice“ iz Osijeka Gornji grad, „sokolice“ iz Oriovca, Donjeg Miholjca, Iloka, Đakova, Našica, ženski „sokol“ iz Požege i Nove Gradiške, Osijeka Donji grad i Broda na Savi koji je zaključio ovaj veliki broj odjeljenja ženskog sokola. U natjecanju članica po odjelima, članice prvog i drugog sastava Osijeka zauzele su prvo i četvrto mjesto. Osječanke su dominirale i u pojedinačnoj konkurenciji, tako da je Micika Galović osvojila 1., a Zlata Senci 2. mjesto.

Na redovitoj godišnjoj skupštini Hrvatske sokolske župe Strossmayer, održanoj 7. ožujka 1924. u Osijeku, za pročelnicu je izabrana Osječanka Nada Bosutić. U tehnički odbor župe izabrane su također Osječanke, Slava Kramarić i Mica Šulova. Iz izvještaja se moglo vidjeti da je u župu bilo uključeno 800 žena.

Jedan od dekorativnih elemenata javnih vježbi i zabava društva, bili su zvukovi koračnica ili karišika vedrih melodija, koji su stvarali odgovarajuće raspoloženje. To je navelo hrvatska sokolska društva na formiranje vlastitih glazbenih ansambala.

Prva natjecanja žena Hrvatske sokolske župe Strossmayer

U Vinkovcima je 31. srpnja i 1. kolovoza 1926. održan IV. slet Hrvatske sokolske župe Strossmayer. Drugi dan sleta povorka se formirala na Vašarištu, koje je bilo uređeno za sletišta, te prošla ulicama grada. Isticao se ženski pomladak u odorama, članice u odorama, članice sa sela, članice u svećanim sokolskim odorama i članice u vježbovnim odjelima.

U 16 sati je započela vježba na sletištu. Vježbale su se po Savezu određene vježbe za žene: Vježbe za ženski pomladak Josipa Šuleka, Vježbe za ženski naraštaj I. K. Dončevića, Proste vježbe za seljačke sokolice Branka Reša, te Proste vježbe članica Micike Šulove. Na spravama su se osobito istakle vježbačice Osijeka G. g.

U Osijeku je 18. i 19. lipnja 1926. održan V. slet Hrvatske sokolske župe Strossmayer. U vježbama na spravama nastupilo je deset ženskih odjela u tri kategorije, te ukupno 60 natjecateljica. Osijek I. osvojio je dva prva i jedno drugo mjesto ekipno, Osijek III. osvojio je jedno prvo, jedno drugo i jedno treće mjesto. Mitrovačke članice osvojile su jedno treće mjesto, a vinkovački ženski naraštaj (juniorke) jedno drugo mjesto.

Kod članica višeg odjela najbolje su bile vježbačice iz Osijeka Ānda Bečuvićik, Lenka Osek i Anica Jung, dok su kod nižeg odjela najbolje bile Zora Barić, Vera Fiala i Vika Kerže. Kod naraštajki najbolje su bile Anica Kranjčić iz Vinkovaca, Margita Mayer iz Osijeka i Micika Heimburger iz Vukovara.

Na javnoj vježbi koja je održana na sletištu kod Retfalačkog dvorca prvo je nastupio ženski pomladak osječkih društava u Vježbi cvjetnim lukovima, te ženski naraštaj u Vježbi uz pjesmu. Zatim su u najkvalitetnijem dijelu nastupili na gimnastičkim spravama oni odjeli koje je odredio sudački zbor na temelju uspjeha kod natjecanja. Nakon toga su nastupile članice iz Bukovlja u vježbi Rad u polju. Na kraju su nastupile članice u prostim vježbama, te svi sudionici vježbe u završnoj točki.

Ženske kategorije u pojedinim društvima su bile vrlo aktivne. Hrvatski sokol iz Vukovara održao je 26. prosinca 1926. uspješnu akademiju u Vukovaru. Naraštajke su izvele skupnu

vježbu Osmica, a članice su izvele Pichlerovu vježbu Ritmička osmica. Izvođenje vježbi neprekidnim kretnjama stavljaju na ustrajnost izvođačica velike zahtjeve. Vježbe su bile u neprekidnom trajanju, pune slikovitih i lijepih ritmičkih kretnji. Fanfara je pratila vježbe i kvalitetno interpretirala glazbeni artizam.

Prva naraštajska natjecanja u Hrvatskom sokolskom savezu, za vježbačice i vježbače od 14 do 18 godina, održana su 2. srpnja 1927. u Zagrebu. Osim u natjecanjima na spravama, natjecalo se u trčanju, skoku u vis, bacanju kugle i lopte. U natjecanju odjela naraštajki nastupilo je 13 društava iz cijele države, od čega je pet bilo iz Hrvatske sokolske župe Strossmayer. U pojedinačnom plasmanu nastupilo je 96 naraštajki. Iz župe Strossmayer najbolje su bili vježbačice Osijeka G. g. i Vinkovaca. U pojedinačnoj konkurenciji Margita Mayer osvojila je 2. mjesto, dok su među prvih deset bile Anica Kranjčić i Getruda Horn iz Vinkovaca te Marija Bukvić i Josipa Jung iz Osijeka.

Zbog velikog broja od 44 društva i 18 podružnica iz cijele Slavonije i Srijema u Strossmayerovoj župi, krajem 1927.

godine pokrenuta je inicijativa za podjelu župe, zbog prevelike teritorijalne opsežnosti. Dio društava je ostalo u Strossmayerovoj župi, dok je dio prešao u novoosnovanu Hanuševu župu sa sjedištem u Vinkovcima.

Hrvatski sokol u Vukovaru priredio je 8. siječnja akademiju s plesom. Odlikovala se biranim gimnastičkim glazbenim kompozicijama, ritmikom i baletom. Uz društvenu fanfaru miješali su se zvuci sokolske koračnice sa zvucima fanfarine Verdiane, ritmike i baleta. Dvije točke koje je vodila Zebeć bile su lijepo i točno izvedene. Nježni balet rokoko figura Čarobne ure bio je lijep kontrast vatrenom plesu Carmen. U vježbama ženskoga članstva i naraštaja se mogao uočiti ritam, nježnost i gipkoća tijela.

Aktivne su bile i žene u Hrvatskom konjičkom sokolu u Vukovaru - ovim vježbanjem bavilo se dvanaest žena.

I vinkovački Hrvatski sokol bio je aktivan te je 13. svibnja održao gimnastičku akademiju u velikoj dvorani Hrvatskoga doma u Vinkovcima. Započelo je nastupnom koračnicom koju je izvela sokolska fanfara. Djevojčice su izvele vježbu s lutkama, punu skladnih poskoka i položaja, koje su odraz mladosti, dok je školski naraštaj izveo Devetku. Ženski naraštaj izveo

je tehnički dotjeranu ritmičku Osmicu, a viši školski naraštaj Petku, dok su seljaci okolišnih odjela izveli simboličke vježbe poljskih radova.

Nakon svih pristiglih društava održana su 27. i 28. svibnja 1928. savezna međusletska natjecanja na Sušaku. U povorci koja se bila kretala s Krimeje, preko Trsata na Sušak, bila su zastupana što korporativno, a što po delegacijama, uz ostala društva iz Hrvatske, članstvo dvadeset društava uključenih u slavonske župe.

Akademija u Vukovaru 1929.

Članice su se natjecale na dvovisinskim ručama, brvnu, vježbi s loptom, u prostim vježbama, skoku u dalj, 100 yardi, vladanju i cjelokupnosti prostih vježbi. Kod višeg razdjela za žene nastupila su tri odjela s 20 natjecateljki, a Osijek D. g. osvojio je 2., a Osijek G. g. 3. mjesto, dok je pojedinačno Anica Jung bila druga a Vera Fiala treća.

Kod nižeg razdjela nastupilo je sedam odjela s 55 natjecateljki, a Osijek G. g. osvojio je prvo mjesto. Najbolje plasirane u

Povorka Hrvatske sokolske župe Hanuševe u Vinkovcima (1929.)

Osječke sokolice (1922.)

pojedinačnoj konkurenciji bile su Reza Abrić i Anica Krančić iz Vinkovaca, te Romana Bertović i Dragica Mađarević iz Osijeka.

Aktivan Hrvatski sokol u Vukovaru priredio je 19. siječnja 1929. akademiju. Osim glazbenih točaka, program se sastojao od 9 gimnastičko-ritmičkih točaka. Nakon podmlatka nastupila je skupina plesačica u ritmičkoj vježbi Veselaj polki. Potom su nastupile naraštajke u baletnoj točki Lalisioniere B. Bačića. Nakon vježbi na spravama, naraštajke su izvele Bogunovićev Gimnastički rukovet. Nakon ove točke odvezban je Cvjetni valčik u izvođenju članica koje je obučila njihova voditeljica Zebec. Na kraju je izvedena simbolička vježba Oj Hrvati.

Iz tajničkog izvještaja vidio se veliki napredak u župi Strossmayer. U župu je bilo uključeno 23 društva te ukupno 375 žena. Najveća župska proslava bila je 25. godina Hrvatskog sokola u Osijeku d. g. koja je održana 1. i 2. lipnja na ulicama Osijeka te na vježbalištu u dvorištu mlina Engelharda. Na javnoj vježbi djeca su izvela Vježbe s obručem i Skupinske proste vježbe. Nakon toga 90 naraštajki izvelo je Vježbe sa crvenim velom. Također su nastupile članice u vježbi na spravama, te sa prostim vježbama.

Javna vježba priredena je 11. kolovoza u Mitrovici na kojoj su nastupila društva Hrvatskoga sokola iz Mitrovice, Rume i Ilačte te seljački sokolski odjeli iz Hrtkovaca, Nikinaca i Nijemaca i konjanici iz Vukovara. Na javnoj vježbi kod Save (Promenadi) održano je 12 točaka na kojima su nastupili najmanji sokolčići, naraštajke te članovi i članice. Izvedene su Freudenreichove Vježbe s vjenčićima, Šobine Proste vježbe i Vježbe sa zastavicama. Najefektnija je bila zadnja točka, simbolička vježba Lijepa naša domovina, uz pjevanje, koju su izvele članice.

Osim vježbi koje su se izvodile na gimnastičkim natjecanjima na spravama, sa spravama i bez sprava, vježbačice su izvodile i druge vježbe. Ženske gimnastičke kategorije izvodile su na akademijama različite vježbe u izvedbi po kojima su bile poznate: ženske naraštajke iz Vinkovaca izvodile su od Kuman-Vlasaka vježbu Slavonskih šuma čar, Oriovac je izvodio od Milera Vježbe seljakinja, članice iz Broda n/S izvodile su od Jankovića Jubilariku, ženski prednjački zbor iz Osijeka G. g. izvodio je Holečkove Vježbe sa velima, dok je ženski prednjački zbor iz Osijeka D. g. izvodio od Erbena Vježbe na ručama. Osim ovih vježbi društva su izvodila i druge vježbe: ženski podmladak vježbe od Josipa šuleka, ženski naraštaj vježbe od I. K. Dončevića, seljakinje u narodnoj nošnji izvodile su vježbe od Branka Reša, a članice vježbe od Micike Šul.

Društva Hrvatskoga sokola su često na svojim priredbama koristila kola, kao vid promocije društva i za nastup k prostim vježbama, na javnim nastupima.

Službenoj vlasti smetao Hrvatski sokol

Kolo je imalo važnu ulogu u ženskoj tjelovježbi. Koristilo se ne samo za nastup k prostim ili drugim vježbama, nego i samostalno. Kolu su se dodavale različite vrste koraka, okreta, poskoka, kao i gibanja ruku, nogu i trupa. Korišteni su i razni rekviziti (sprave koje dižemo), tako da su nastala kola s čunjevima, loptama, obručima, kratkim konopima, raznim posudama, girlandama (ukrasni vijenac od lišća, plodova i cvijeća, često isprepleten vrpčama) i slično. Ako je u takvom kolu prevladavala izmjena raznih koraka, nazivalo se plesnim kolom, a ako su koraci bili više umjetni, nazivalo se baletnim kolom.

Kako bi kolo izazvalo veću pozornost, izvodilo se uz pratnju glazbe ili pjevanja. Nastojalo se da se smisao oblika kola i glazbe podudaraju, koje oblike kola istaknuti glazbom i svršetak kola uklopiti u svršetak glazbe.

Premda se politika Hrvatskog sokolskog saveza temeljila na stavu da on nije nikakva stranka, niti pripada bilo kojoj stranci, te dosljedno tome ne smije davati nikakvih političkih izjava, njegova velika popularnost te znatan upliv u svim društvenim slojevima, pokazivali su drugačije.

Sve ovo jasno je ukazivalo da službena vlast ovako veliku organizacijom mora obuzdati. Očito da je vlasti smetao ovako jak Hrvatski sokol, ali da bi ga mogao dovesti pod svoj nadzor ukida i ostala tjelovježbena društva i njihove središnjice, te je 5. prosinca 1929. donesen Zakon o osnivanju Sokola Kraljevine Jugoslavije...

IZVORI

Hrvatski sokol, Glasilo Hrvatskog sokolskog saveza, Zagreb, 1922. – 1929.

Željko Iveljić, Pokret i zvuk Hrvatskog sokola u Srijemu, Vinkovci, 2016.

Željko Iveljić, Sokolski dani Hrvatskog sokola – Slavonija i Srijem, Vinkovci, 2016.

Željko Iveljić, Sto pedeset godina gimnastike u Osijeku i Hrvatskoj, Osijek, 2015.

Željko Iveljić, Tjelovježbene udruge istočne Hrvatske do 1929. godine, Vinkovci, 2012.